

FIS-SIKTA TA' WIED MAGHLAQ

Ta' ANTON AGIUS

IL-BARUNI kellu dar kbira mibnija ftit 'il barra mir-rahal. Fir-rahal tghaddi b'palazz, kienet taqdih tajjeb għall-jiem tas-sajf.

Huwa waqaf fil-logġa jserrah lilu nnifsu fuq idejh it-tnejn poġġuti fuq il-ħoġor taċ-ċint tal-logġa. Imħasseb, semma' ħsibijietu lill-beraħ mifrux taħt ħarstu. Waqt li ta daqqa mal-ħoġor taċ-ċint biex juri l-qawwa ta' fehmtu, gerger: "Dak l-imbierak ta' tifel jeħtieġ li nara kif ser infieħmu. Jeħtieġli. Għax m'għandux jifhem li din mhix dinja fejn wiehed joqgħod jahseb fuq dak li huwa tajjeb, dritt jew sewwa? Kif m'għandux jitgħallem darba għal dejjem li għandu jifhem x'inhil-hajja? Jekk ser ikompli fit-triq li qabad, jaħbat ħażin".

Il-Baruni ma kienx jaf kif jaqbad ja sibha fuq ibnu. Daqqa beda jigiħ ħsieb f'rasu li ibnu ma kellux moħħu f'loku, u daqqiet għaddielu minn moħħu li jħalli kollox għaddej kif kien bit-tama li dak li lemaħ f'ibnu kien kollox ta' mument.

Bin il-Baruni kien magħmul daqsxejn fit-tul bħal min-naħa t'ommu, għajnejh jolqtuk b'ħarsithom, gbinu wása', wiċċu jixhed serjetà akbar mis-snin li jgħodd, xufftejh sbieħ, izda jidhr ukemm-xejn magħfusin ma' xulxin bħallikieku għassa tajba għall-kliem li jliessen, dirghajh tajba u spallejh felhana. Kellu dehra li tolqtok u tiġbdek.

Pawlu, bin il-Baruni, ma kienx moħħu li jidher fost nisel il-kbarat. Huwa kien aktarx jaħrabhom u mgiebtu daqqiet tixhed li jiddejjaq b'xi frugħat ta' għemilhom. Moħħu u qalbu kienu fit-tagħlim: jaqra, jahseb, u jagħmel mill-aħjar biex jifhem il-kotba li sabhom għajn ta' tagħlim.

L-aktar li laqtitu meta tghallem li hemm min ma jifhimx fil-hajja bħalu: meta sab min ifieħmu li mhux bilfors kellu jkun wiehed milli jmexxi d-destin tal-gvern ta' pajjiżu, u li bniedem ieħor, kien min kien, sata' jsamma' leħnu daqskemm sata' huwa li kien bin il-għonja. Mhux għax sata' jilqa' dat-tagħlim kif ġieb u laħaq, izda meta rama jagħmilha bi drawwa li johroġ idur u jieqaf jithaddet ma' xi bidwi jaħdem fir-raba', beda jifhem aħjar il-hajja. Meta jarawh jieqaf hdejjhom, erħilhom isellmulu, jieħdu pjaċir bih, jistaqsuh fejn sejjer, u waqt li jiltwew 'il fuq iserrħu daharhom, b'lehen jaħbi l-għira għalih iġħidulu li x-xoġħol tar-

raba' jfisser tbatija. Pawlu, isma' l-lum u isma' għada, rama jtiegħem u bħal jifhem il-ħajja li huwa ma kienx jaf.

Mhux hekk biss. Meta jarawh jismagħhom b'għaqlu kollu, arahom jtarrefulu x'għadda mingħalihom u x'semgħu fiħsiebu jagħmel is-Sultan għat-tmexxija ta' dawn il-Gżejjer. Kif ukoll, erħilhom isemmghulu l-intietef li graw fil-ħāra. In-nies kienet dratu. Tgħallmet li setgħet tferragħ miegħu dak il jgħaddi mingħaliha.

Beda jifhem kif il-bniedem jasal biex jieqaf lill-mewg tal-ħajja. Beda jtiegħem u jhoss x'jgħaddi mingħalih l-imgarrab. Pawlu ltaqa' mal-ħajja. Beda jhabbat wiċċu ma' għemil it-tajjeb u l-ħażin, il-gid u d-deni, id-dritt u l-imghawweg, il-ħajja u l-mewt. Hekk bin il-Baruni sar jaf aktar minn shabu x'tagħti l-ħajja u d-dinja. U meta kien jaħseb fuq dak li ra jissawwar madwaru, fil-ħrara u l-ħegga ta' zgħozitu għall-ħaqq, kien iħoss li jeħtieg jigi z-zmien meta dak li deher mgħawweg isir dritt. Fuq kollox, drabi beda jehwden ukoll fuq jekk min kien fil-ħakma kellux jitqies ħati jew le tal-hemm li ħass itaqqallu ħsibijetu. Pawlu mhux l-ewwel darba u tnejn sħajlu u holom li huwa sata' jagħti ħajja għida 'l min deherlu mejjet fil-qerq.

Pawlu beda bħal jiffissa fuq il-ħajja li jara madwaru ta' kuljum. Erħilu jaħseb u jgħarbel għaliex ma sarx jew m'għandux isir il-ħaqq, għaliex ma jitwarrabx għal kollox l-imghawweg, u kif kellu jkun li madwaru jgħix il-ħāzen. L-aktar li ma setax jifhem għal kollox kien meta jisma' 'l missieru jwiddbu li jekk joqgħod jifttet fuq dawn il-ħsibijiet, jaħbat ħāzin, in-nies tid-dieħek bih u mhux tizzihħar.

Missier Pawlu kien joqgħod jisma' 'l ibnu jkellmu fuq dak li jkun qara. Mhux l-ewwel darba u tnejn li damu qatigh jikkellmu fuq il-ħajja u l-imgħieba tal-bniedem. Il-Baruni bħallikieku xtaq li jħalli 'l ibnu jiftaħ moħħu bil-qari u jfttetx jithallat man-nies tat-triq, iżda min-naħa l-oħra ma ridux jinsa li huwa kien nisel il-kbarat u għalhekk messu jimxi bħal-bqija ta' shabu. Għal missieru, Pawlu ma kellu jfttet 'il hadd ħlief ulied il-għonja għax minnhom ried u magħhom sata' jgħix ħajtu. Sema' 'l missieru jfakkru li ma kellux ħlief għan wieħed, dak li jħaddan triqet missirijietu kif ukoll li ħsiebu ma kellux ikun li jdeffes f'rasu flieles ta' idejiet godda. Fuq kollox, missieru widdbu biex juri wiċċ sabiħ lill-Kavaliieri ta' l-Ordni u kemm seta' jurihom li jieħu pjaċir, jekk mhux ukoll jitqanna b'għemilhom. Ma kellux joqgħod italla' u jnizzel jekk dan jew din kenitx tajba jew ħāzina.

Barra minn dan, hteglu jitghallem jaghraf jistor x'kien iħose f'qalbu u juri f'għemilu dak li jghidlu l-għaqal.

Semghu t-twiddib Pawlu, u wiegħed lil missieru li jagħmel kif xtaq hu. Pawlu fehem li huwa kien dgħajjed hdejn il-qawwa tal-kotra u l-ħakma, kif ukoll li jekk tagħti r-riħ u l-qawwa 'l-bned-min, kienu min kienu miġbura fil-kotra, xorta waħda jibqgħu l-għeltijiet u t-taqqiq. Izda b'danakollu l-ħsieb li jeħtieg isir is-sewwa u l-ħaqq baqa' jghawwar f'moħħu.

Mhux għageb me'la li drabi, bla ma ried, kien isib ruħu jah-seb u jixtarr dak li fehem x'kien qieghed jigrif f'dar missieru. Wid-dbuh li ma kellux jieħu għal Don Antonio Rodriguez de Cordoba, Kavalier ta' l-Ordni ta' San Gwann, mogħni b'unuri kbar u nisel ta' familja mfaħħra ma' wild demm nobbli.

Dal-ħali ta' Don Antonio fettillu juri mġieba l-aktar helwa ma' Ineż, oħt Pawlu. B'hekk ta' hafna x'jgħidu lin-nies. Malajr fattruha li Ineż ingibdet lejha, aktarx li kienet tħobbu. Kif ukoll, xerrduha minn taħt l-ilsien illi kieku ma kinux il-wegħdiet ij hu ħalef meta laqgħuh Kavalier fil-Ordni, ilu li stqarr imħabbtu lejha.

Dil-bieċa ma kenitx iddoqqlu lil Pawlu. Deherlu li Kavalier ta' San Gwann kellu jaghraf aħjar dmirijietu lejn wegħdiet maħ-lufa lill-Mulej. Tfantas meta fehem il-kburija, il-frugħat ta' mġieba mhux xierqa ta' bin l-Irħieb ta' San Gwann. Fuq kollox, Pawlu kien italla u jnizzel li Don Antonio kien wiegħed li jħares ħajja ta' lġiem. Deherlu li dak il-frustier Spanjol qieghed jonqos sew u li ma kellux jikser il-wegħdiet ta' Kavalier ta' San Gwann. Għal Pawlu, għemil il-Kavalier lemħu l-akbar nuqqas magħmul minn bniedem bħala bniedem li jgħix f'din l-art.

Don Antonio kien seraq qalb Ineż. Erħilu jfesfes f'widnejha mħabba bla qies. Hija ferħana għax sabet min jimlieha bi kliem l-imħabba, intelqet titghaxxaq bi kliemu u mġiebtu. Għemiet warajh bħal farfett li jdur u jerga' jdur mad-dawl tan-nar.

Għal sengħet l-imħabba kollox kien iġhinu. Magħmul f'tit fit-tul, b'wiċċu minqux sabiħ u għajnejn griżi, spallejha iżommhom mitfughin kemmxen lura, kellu dehra ta' statwa wieqfa mkabbra biha nfisha. Izda meta jrid, kien juri wiċċ hlejju u kliem ta' tiffir dejjem lest fuq fomm.

Huwa kien jaf x'inhi sbuħija. Ineż, bħal dik il-warda sabiħa li għnien il-ward ifettillu jagħmel darba fis-sena, kien fiha dehra ta' għmiel li mela mhux biss moħħ il-Kavalier Spanjol izda kull min kien jaraha. Twila, f'tit irqajja, Ineż kienet tfajla donnha

minsuga minn seher is-sbuhija. Wiċċha kien qisu pingut ml-aqwa pittur u mogħni b'par għajnejn sbieħ ileqqu b'dawl li jimlich bil-ferħ. Xuxitha kien imgieghed f'nokkli li jistednuk tmellishom u fommha lest dejjem għal tbissima tisraq il-qalb. X'ma jissahharx dak il-hal ta' Kavalier!

Il-Baruni, missierha, kellu għajnu mimlija b'Inez. Ha pjaċir jara 'l daru tilqa' l-Kavalieri ta' l-Ordni. Fehem li qabillu jimxi mal-vina għax, jekk ifettilha ma' nies tal-hakma, jista' jahbat hazin. Wara kollox ulied il-għonja ta' l-Ewropa jagħmlu għieh għand min jidhlu, u n-nies ta' Malta xieraq tilqagħhom.

Izda Pawlu ma għerrgħux lill-Kavalier. Għalkemm kien isel-limlu u jistor is-sentimenti ta' qalbu lejha, b'danakollu l-qalb ma titkellimx biss bil-fomm u l-imgieba li tidher minn barra. Mill-banda l-oħra, Don Antonio xemm li Pawlu mhux għal kollox rah sabiħ. Dak l-għafrit intebaħ x'kienet il-biċċa. Fehem li għemilu u mgiebtu ma' Inez tat f'għajnejn huha. Izda billi kien aktar jaf ighodd sal-għaxra, sarr kollox go fih bhall'ikienu ma fehem xejn. Ma kienx iblah il-hajjen. Lil Pawlu kien jaf jieħu hsiebu biex ma jfettliex miegħu. Għalih Inez l-aqwa. Il-Kavalier l-għors tiegħu jfittex ix-xagħra fl-għagina biex joqgħod jitkellem ma' Inez mingħajr ksir ir-ras ta' hadd.

Xortih dejjem għenitu. Ix-xoqqa f'moxtha gietu meta l-Baruni stiednu jgħaddi jumejn fil-palazz li kellu barra mir-raħal u li kien jaqdi biex iqatta' gimgħa jew tnejn, meta jiftillu, l-aktar fis-sajf, 'il bogħod mill-hsejjes ta' l-ibbiet. Feraħ b'din l-istedina Don Antonio. Mohħu dejjem jagħwar kif jaqdi hsibijietu, ressaq il-boċċa hdejn il-likk. Dur minn hawn u dur minn hemm ra kif haseb li jiftiehem ma' qaddej tal-Baruni biex jiltaqa' ma' Inez mingħajr ma' l-oħrajn ikunu jafu.

Il-Kavalier ma weriex fis-sew lil shabu għand min sejjer, izda harrfilhom li ser iqatta' xi jumejn l-Imdina. Ma kienx iħobb min iseksek fuqu.

Minn filgħodu kmieni hejjewlu ziemel u ma' l-sir telaq għal għand il-Baruni. Biex ma jagħtix fil-għajn, la tghabba bi lbies illellex u lanqas bi xkiel ta' armi żejda. Ma baqax sejjer dritt għandu, izda ħarab ir-raħal u ġibed għal fuq ix-xagħra ta' hdejn Wied Magħlaq. Meta waslu hemm, intasbu jistennew taħt ħar-ruba xiha mxabbta ma' ħajt. Don Antonio ma kellu biża' minn hadd, għax dirgħajh kienu tajba u l-ilsir igibu lil sidu. Waslu għal hin tal-għaxra. Wara li damu jistennew xi nofs siegħa, semgħu tkarwit fil-bogħod ta' kaless qieghed joqrob mit-trejqa

ta' fuq ir-rih tal-wied. Il-Kavalier qam minn fejn kien, tela' fuq zokk tal-harruba, ta harsa sewwa u malajr gharfu ta' min kien. L-ilsir kien jaf x'kellu jagħmel, qabad iż-żewġ iżwemel u warab minn hemm. Il-kaless ma damx qatigh li wasal fix-xagħra fejn kien hemm dak jittenna. Il-ftesima kienet seħhet.

Dak il-qaddej tal-Baruni f'dik il-ghodwa sabiha kien hajjar bis-shih 'l Inez toħrog dawra bil-kaless, u kollox miftiehem minn qabel, il-qaddej kien jaf 'il fejn kellu jsuqu l-kaless. Inez thajjret u ma qalitx le. Gie x'qalilha li jekk tghid iva, kelliha tiltaqa' ma' xi hadd li tafu u kienet tiehu gost tiltaqa' mieghu. Għandek tghid għan-nizla kull qaddis ighin, anki l-qalb!

U ċeqlen ċeqlen fil-ahhar il-kalass wasal fuq dik ix-xagħra li minnha tilmah fil-bogħod lil Filfla. Il-qaddej ha f'idejh ir-riedni u mexxa 'l-bagħal fejn ried. Meta deherlu waqqaf il-kaless. Filwaqt li beda jfahhar id-dehra tas-sbuhija li lemaħ madwaru, stieden 'l Inez tinzel tagħmel xi żewġ passi, għax kif fehemha hu, kellhom jagħmlulha l-gid. Inez ma qalitx le. Dak l-imbierak ta' qaddej beda jtaqtaq... daqqa jghidilha li l-għefieren kienu jghmmru go Filfla, daqqa juriha b'subgħajh din u daqqa dik. Hadilha rasha bi kliemu. Meta deherlu, il-qaddej żellqilha l-kliem li dak in-nhar kellu jiġi wkoll wiehed sinjur jagħmel dawra sa hemm. Inez fehmet malajr x'ried ighidilha. Fommha tbišem għall-bxara. Tistghu taħsbu, ma damitx ma sabet ruhha wiċċ imb'wiċċ mal-Kavalier Don Antonio. Tal-kaless ma telifx żmien fejn ma kellux. B'hafna tislam qalilhom li htieglu jserrah il-bhima għad-dell ta' harruba li kienet tidher lil hinn sew minn fejn kienu. Don Antonio hatfu fil-kliem, fahru għall-ħsieb tiegħu, u tal-kaless warrab minn hdejhom.

Inez u l-Kavallier ferħu b'xulxin li ma ngħidlekx. Kliem sabih, fahhari u għasli sqiehom lil Inez wahda wara l-ohra. Bħall-inbid sakkar il-moħħ u ferraħ il-qalb. Inez tisma' u tasma' bdiet tinfexx titbissem u tidhak dahk hafif ferriehi. Għajnejn il-Kavallier il-hin kollu fuq wiċċ Inez u hi xxaxxhet fil-benna ta' kliemu. Izda l-għera ta' dak il-berah qajjem 'l Inez minn dik il-holma qasira. Riedet titilqu bla ma jghaddi żmien aktar. Għalkemm ma riedx 'l Inez thallih malajr u deherlu li z-żmien beda jarah itir, hija kienet fuq ix-xwiek li ma jinqalax xi sabi, jarahom hemm u jghallatha ma' missierha. Għid minn hawn u għid minn hemm, Don Antonio kellu bil-qalb it-tajba jtemm il-laqgħa tiegħu magħha. Izda ma ssabbarx qabel ma ressaq wiċċu ma' tagħha u seraq bewsa li serrhitlu qalbu.

Ineż, bhallikieku bejn ferhana u bejn imtaqqla' minn xi għelt riedet tfitteż teħles minn hemm. Wassalha sal-kaless u wara li sellmilha, ħalileha tmur. Il-qaddej ġieb il-kaless u waqt li fetax il-bwejba biex tidhol Ineż, il-Kavaliere wieżnu baxx baxx xi żewġt ewieq. Telgħet u ntaşbet ġewwa. Il-qaddej imbotta kemmxejn il-kaless ħa jghin 'l-baġħal,  aq aq il-frostin u saq il-bħima. Huwa u miexi l-kaless, Ineż xirfet rasha 'l barra u bdiet ixxejjirli b'maktur abjad tal-ħarir, waqt li huwa wkoll wieġeb għat-tişlijiet tagħha. Fl-abħar il-kaless, wara li dar ma' liwja tat-trejqqa ma deherx aktar.

Bil-kemm laħaq għab il-kaless li Don Antonio ma bediex iġerger waħdu li Ineż kienet ħallietu hekk malajr. Deherlu li bil-kemm kellu żmien jistaqsiha, "X'minnekk ħabiba?" B'danakollu ħassu ferħan, u ġieb quddiem għajnejh il-hena maħżuna għalih fid-dar tal-Baruni. Fehem li ma qabillux jitleq dritt għal għand il-Baruni dak il-ħin. Għal wi  il-flien, l-aħjar li jagħmel kien li jistenna sakemm iġħaddi ftit tal-ħin sew.

Biex iqatta' l-ħin li kien għad fadallu hemm, dak il-Kavaliere ħaseb li seta' jagħmel dawra mal-ħ ara u jagħti titwila lix-xaġħri u l-irdumijiet li jsałtnu fuq il-medda baħar mifruż taħt ħarsithom. Ĥass il-għana u l-fwieħa tar-rebbieġħa fil-ħolqien timlielu sidru b'ħeġġa ġdida. Imtela b'ħajja ġdida, ħajja msoqqija minn kilba għal serħ l-imħabba.

Halla l-ilisir maż-żwiemel ħdejn ħarruba kbira, telaqtu fi ħsiebu xi bi ciet tal-armi u ħwejjeġ biex ma jtaqqluħx u jfi kluħ, u warrab minn ħdejh.

Minfuħ biħ innifsu, joħlom il-pja ir li ser jistennieħ il-għada, jithenna waqt li lemaħ ġmiel il-għors ta' mħabbtu fil-ħolqien ta' madwaru, ried jersaq aktar qrib lejn il-kobor ta' baħar mifruż taħt ħakmet għajnejh minn dak il-għoli. Minn hemm fuq il-baħar deher sieket bħal jitharrek qajl qajl. Issaħħar iħares lejħ. Aktar ma serraħ ħarstu fuqu, aktar sammar għajnejh lejħ mitluf imbellah minn ġmielu u qawwietu mistura fil-għera ta' dak il-beraħ.

Ma damx ma laħaq tarf wieħed mill-irdumijiet li ssib wieġfa dawk in-naħiet. Mitluf iħares u jerġa' jħares madwaru, ma semgħux mill-ewwel lil min kien riesaq lejħ. Meta ntebaħ li kien hemm xi ħadd, dawwar wi u u lemaħ 'l Pawlu, bin il-Baruni.

Il-Kavaliere għall-ewwel baqa' jħares lejħ ftit  ass, daqsxejn imqit, u għal waqt ġbinu mtela tikmix huwa u jiffissa għajnejh

lejh jixtieq jifhem għaliex kellu jkun hemmhekk dak il-hin. Izda malajr għe f'sensih, resaq lej, u b'turija ta' hegga laqghu b'idu miftuħa, jitbissimlu u jfajjarlu kliem mimli żegħil. Ighid u jerga' jghid, Don Antonio ma halliex żmien lil Pawlu jwieġeb. Bin il-Baruni jisma' dak il-kliem kollu tifhir, għall-ewwel baqa' mbellah u ħalqu magħluq. Izda wara ftit, b'lehen mimli tifsir, gerger :

"Biżżejjed habib. Mingħalik ser tagħmini bix-xejn. Kemm ser iddum tkasbarni bi kliemek mimli tifhir għaliġa?!"

L-iehor gidem xofftu bil-hatfa. M'għarafx kif jaqbad jifhem il-biċċa. B'lehen helu u jxejjer idejh, bħallikieku ried iġhidlu biex inehhi minn mohħu ħafna ftietaq, qallu :

"Isma' !... Isma' x'kull biċċa!! Pawl, ahna hbieb. X'tak? Mela qieghed toħlom?!"

"M'iniex noħlom", għajjat Pawlu.

Pawlu nfixel kif sewwa sew jiġbor dak kollu li kellu maħżun f'mohħu u qalbu li xtaq iferragh dak il-hin. Hass bħal toqol li dallamlu ħsibijietu u ma għarafx x'igħidlu. Mikdud fih innifsu ma setax jaħseb sewwa x'ried jagħmel dak il-waqt. Imqanqal mill-hegga tax-xewqa li jlissen xi haġa, hassu mgieghel li minnu-fih itennilu :

"M'iniex noħlom. Jekk h'omt, ja Kavalier ta' San Gwann, h'omt għax naf għemilek. Int halliel. Dinek qridtu. Qieghed tg'ddeb il-halfa li twettaq il-wegħdiet tiegħek ta' l-Ordni reliġjuż tiegħek".

"X'il-mnieghel q'eghed tgħid? Xi hsibt li inti qieghed tagħmel?", qatagħlu kliemu l-Kavalier imghaddab. "Ithaq affarik, bahnan, u aghlaq ħalqek... Warrab... Ithaq".

Don Antonio telgħalu u hass x'jimbuttah biex igieghelu jnehhi minn quddiem għajnejh lil Pawlu. Beda jfegħren go qalbu, u minn fomm u beda ħiereg kliem ta' qilla. Xofftejh imgebbdin kemmxejn ma' xulxin, għajnejh ftit imbexxa, wiċċu mimli rabja, resaq 'il quddiem bħal biex iwarrab lil Pawlu minn fejn kien. Pawlu, wiċċu mqarras, imtela' b'hegga u sserdak hu wkoll.

It-tnejn ħarsu lejn xulxin, lesti biex jaħbtu wiehed għall-iehor; it-tqanqiliet ta' mibegħda għal xulxin dallmu l-wiċċ kemm ta' wiehed kif ukoll ta' l-iehor. F'habta u sabta t-tnejn hebbew għal xulxin u ntefghu jagħtu d-daqqiet wiehed fuq l-iehor.

It-tnejn kienu tista' tgħid ta' li-stess daqs u qawwa. Mitlufa f'dagħdigha liema bħalha, mingħajr waqfien iballtu fuq xulxin,

wiehed ried iwaqqa' u jxewlah 'l-iehor. Wieçhom imberghen u mbengel, ma waqfux jaghtu daqqa wara l-ohra. Fl-ahhar, mit-lufa barra minnhom innifshom, inxtehtu u qabdu f'xulxin. Jit-bandlu 'l-hemm u 'l hawn, fl-ahhar waqghu fuq il-blat ippuntat. Mal-waqgha t-tnejn bla ma jafu karbu ghajat ta' ugigh. Imben-glin u bi hwejjigħom imcarra, riedu johonqu 'l xulxin. It-tnejn jippruwaw jizgiccaw minn dwiefer xulxin, bdew jitgerbu fuq il-blat li jizzenzaq għall-minkeb ta' l-irdum. Aktar ma wiehed jagħmel il-hila tieghu biex jeqred l-iehor u jehles minn dwiefer il-għajb tat-telfa, aktar il-qerda ta' xulxin qorbot. Meta laħqu t-tarf ta' l-irdum, aktar hassew u fehmu bla ma riedu d-deni qrib tagħhom, u aktar għamlu hilitom biex wiehed jehles mill-iehor. Kien kollu ta' xejn : it-tnejn għelbu għal isfel.

Nizlu jitgerbu, jahbtu mal-blat wieqaf ta' l-irdum. Waqghu fuq bicca blata li mad-daqqa tal-waqgha firdithom u waddbithom u meddithom wiehed naħa u l-iehor ohra. Għisimhom imcarra, għadamhom imkisser maħsul fid-demmm, strahu bla haħja fuq il-qiegha żonqrija ta' l-art.

Khud ta' dak li sar, cawlun kbir, bħal vlegga hierga mill-qaws ittajar mill-bejta tieghu mrekkna mal-wieç ta' l-irdum. Iswed daqs il-mingħul, ghajnejh homor nar, dak il-hin dar u rega' dar fuq ix-xagħra jingħi u jokrob bil-ghajta tieghu li mliet kullimkien.

Is-sagħtar u l-plejju tax-xagħra fewhu qabarhom.

Għal għaxet in-nhar fittxuhom fuq li fittxuhom. Fl-ahhar sabuhom siekta fil-għera tal-mewt. Thassrithom in-nies. Kulhadd qal li jafuħom jinhabbu ta' żewgħt ihbieb. Kulhadd qal li tabilhaqq waqghu minn hemm fuq ghax marru jittawlu għal isfel jew marru jixxabtu mal-blat. Wehlet il-harsa hażina tal-ghajn. Kien xi magħmul kiefer ta' xi saħħara li gheret għal imħabbitom u serqitilhom l-hena tal-ħbiberija għal xulxin.

Intemmu t-tnejn u ż-żmien haťafhom fi hđanu. It-tnejn ittarfu, it-tnejn iggarfu.

Fejn hallew haġġithom, in-nies ksewh bil-fjuri li wara żmien dbielu u spiccaw. Izda fejn instab Pawlu haħwel warda bidwi xiħ li kien fiż-żmien daq mill-ħlewwa ta' mgiebtu. Ha ħsibha sew il-warda, u bintu, tfaħla sbejha, dejjem hasbet tisqilha ilma frisk.

Għadhom jghidulek sal-lum li l-warda kibret u xjiehet. Tis-magħhom itarrfulek ukoll li ta' kull sena nhar il-mewt ta' Pawlu baqa' jiftaħ, ohrog il-ghageb, ward aħmar li n-naħal ma jđakkarx, ma jmissx u lanqas itabba'!